

PROBLEMATIKA ÚRAZŮ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU INJURIES IN PRE-SCHOOL CHILDREN

Jana Novotná

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta
Krajská správa sociálního zabezpečení pro kraj Vysočina

Summary

Child injury represents a global public health problem. Child injury usually happens suddenly, but its consequences may be far-reaching, long-term or even fatal. Child injuries often bring about pain and suffering of the child, large economical burden for the whole society and great stress influencing the whole family.

The objectives of this work were to underline importance of this issue and to assess the injury awareness among children. The study was divided into two parts; both of them were focused on pre-school children.

The findings of this study imply that the knowledge of pre-school children is not sufficient. It is necessary to focus more specifically on this age group of children. In my opinion, there are two ways how to improve the knowledge of pre-school children. First, long-term prevention programmes should be implemented in kindergartens; and, second, it is also necessary to improve awareness in families, so that the impact on children will be even more profound. Picture books and educational materials created specifically for this age group (e.g. memory games, colouring books and injury prevention games) would contribute to the success of such prevention programmes. Another useful tool would represent special educational films, easily comprehensible even for small children.

Key words: injury – child – pre-school age – knowledge

Souhrn

Dětské úrazy jsou celosvětovým problémem. Úraz dítěte se může stát během jediného okamžiku, ale jeho následky mohou být dalekosáhlé, dlouhodobé či fatální. Mohou být provázeny bolestí a utrpením dítěte, ekonomickými náklady celé společnosti a vznikem velké zátěže působící na celou rodinu.

Cílem této práce bylo především upozornit na palčivost této problematiky. Dále pak zmapovat stav znalostí dětí o dětských úrazech. Výzkum se skládal ze dvou částí zaměřených na předškolní děti.

Pomocí tohoto výzkumu bylo zjištěno, že znalosti předškolních dětí jsou nedostatečné. Proto by bylo vhodné se na tuto skupinu více zaměřit. Podle mého názoru by k dalšímu zvýšení znalostí předškolních dětí mohly vést jednak dlouhodobé preventivní programy působící na děti v mateřských školách, jednak zvýšení informovanosti rodiny, čímž by docházelo k oboustrannému působení na dítě. Rovněž by bylo třeba vytvořit ilustrované publikace upravené pro tento věk, např. pexesa, omalovánky a hry s tematikou úrazů. Vhodné jsou i výukové filmy prezentované dětem tak, aby byl jejich obsah snadno pochopitelný.

Klíčová slova: úraz – dítě – předškolní věk – znalost

ÚVOD

Dětské úrazy jsou celosvětovým problémem. Podle materiálů projektu Děťství bez úrazů je Česká republika hodnocena z hlediska úrazo-

vých statistik jako jedna z nejhorších v Evropě. Ve státech, v nichž probíhaly dlouhodobé projekty prevence dětských úrazů, se

podarilo počty úrazů dětí výrazně snížit (1).

Proto by i v 21. století měla být věnována zvýšená pozornost této problematice. Právě úraz může mít pro dítě dalekosáhlé a dlouhodobé následky, jež jsou velkým zásahem jak do života dítěte a jeho rodiny, tak svým způsobem postihují i celou společnost. Ke snížení úrazovosti předškolních dětí vede každá aktivní prevence a výchova, jež se na tuto oblast zaměřuje. Není již tak důležité, jakou formou je podávána, zdali jde o obrázky, povídání, hru apod., ale důraz by měl být kladen především na to, zdali je tato forma dostatečně pochopitelná pro příjemce, jemuž je určena.

Ve své práci jsem se věnovala zmapování úrovně znalostí předškolních dětí v oblasti úrazů. Pro tento výzkum byla zvolena technika standardizovaného rozhovoru. Byla upravena tak, aby byla vhodná pro předškolní děti.

METODIKA

Tento výzkum byl prováděn ve všech třídách dvou náhodně zvolených mateřských škol v kraji Vysočina a probíhal po dobu tří měsíců v roce 2006.

Výzkum se zaměřoval na znalosti předškolních dětí v oblasti úrazů a rizikových situací. Tyto děti byly podrobeny standardizovanému rozhovoru, jehož cílem bylo zjistit rizikové chování a znalosti dětí o problematice úrazů.

Standardizovaný rozhovor s dětmi byl prováděn skupinově při počtu 20 až 30 předškolních dětí. Tato metoda byla přizpůsobena mentalitě, schopnostem a možnostem respondentů. Po konzultaci s pedagogy předškolního vzdělávání bylo doporučeno standardizovaný rozhovor transformovat do podoby pohybové hry, která je pro respondenty daleko atraktivnější. Hra byla vedena podle pevně stanovené osnovy standardizovaného rozhovoru.

Rozhovor byl rozdělen na dvě hlavní části, přičemž první část se zaměřovala na oblast znalostí dětí o úrazech a druhá část byla věnována rizikovému chování dětí. V části znalostí byly děti tázány a na otázky odpovídaly formou pohybu po třídě a umístováním kartiček. Podrobnější informace o této metodice je možné získat v knihovně ZSF JU v Českých Budějovicích v diplomové práci s názvem *Problematika úrazů dětí předškolního věku*.

Část zaměřená na rizikové chování se věnovala tomu, jak se děti ve skutečnosti chovají. Neboť bylo zjištěno, že mnoho dětí ví, co je správné, ale neřídí se tím. Tato část standardizovaného rozhovoru probíhala opět pohybovou reakcí dětí na položenou otázku.

Takto vytvořená metodika je vhodná pro další použití při zjišťování stavu znalostí předškolních dětí v oblasti úrazů. A to jak v mateřských školách, tak i při jiných organizovaných činnostech předškolních dětí.

VÝSLEDKY

Z celkového počtu respondentů se tohoto výzkumu zúčastnilo celkem 115 osob, z kterých bylo 52 pohlaví ženského a 64 mužského (graf č. 1). Přičemž bylo 10 respondentů tříletých, 26 čtyřletých, 34 pětiletých, 35 šestiletých a 10 sedmiletých (graf č. 2).

Na otázky týkající se oblasti bezpečnosti na pozemních komunikacích uvedlo celkem 78 % (90) dětí, že není správné hrát si na silnici, z čehož vyplývá, že u 22 % (25) dětí lze předpokládat zvýšené riziko vzniku úrazu v souvislosti s hrou na silnici. Další zkoumanou oblastí byla cyklistika. 52 dětí jezdí na kole po silniční komunikaci bez dohledu dospělého. Správnost používání cyklistické přilby schvaluje 82 % (94) dětí. Pravidelné používání zádržných systémů při cestování automobilem potvrdilo 97 % (112). Celkem 90 % (104) dětí považuje za správné použití zádržných systémů při cestování automobilem a jen 10 % (11) dětí to považuje za zbytečné.

Na otázky týkající se oblasti nebezpečí pádu odpovědělo celkem 60 % (69) dětí, že je správné ležet po stromech, 40 % (46) dětí považuje lezení po stromech za nebezpečné. Z dalšího šetření vyplynulo, že celkem 70 % (80) dětí již po stromech někdy lezlo a jen 30 % (35) dětí se tohoto přestupku nikdy nedopustilo.

Na otázky týkající se oblasti rizika tonutí až 64 % (74) dětí uvádí, že je správné koupat se v bazénu nebo v přírodní vodní nádrži bez dozoru dospělého a jen 36 % (41) respondentů si to nemyslí. Co se týká problematiky koupání ve vodních nádržích, až 63 % (72) dětí uvedlo, že se koupalo v bazénu nebo v přírodní vodní nádrži bez dozoru dospělého. Bez přítomnosti dospělé osoby se již někdy koupa-

lo 87 dětí, z tohoto důvodu u nich lze předpokládat větší riziko vzniku úrazu. Celkem 88 % (101) dětí si myslí, že je správné koupat se ve vaně bez dohledu dospělého, a jen pouhých 12 % (14) dětí si toto nemyslí.

Na otázky týkající se oblasti nebezpečí popálenin a opařenin odpovědělo celkem 77 % (88) respondentů, že není správné hrát si se zápalkami, u 23 % (27) dětí lze předpokládat zvýšené riziko vzniku úrazu v souvislosti s hrou se zápalkami. Až 24 % (28) dětí si hraje se zápalkami.

Na otázky týkající se oblasti nebezpečí úrazu el. proudem odpovědělo 61 % (70) dětí, že nikdy žádné předměty do el. zásuvek nezasouvalo. Z celkového počtu dětí 63 % (73) ví, že není správné hrát si s elektrickými zásuvkami.

Z otázek týkajících se oblasti otrav vyplývá, že celkem 59 % (68) respondentů ví, že není správné pojídat neznámé rostliny ani je-

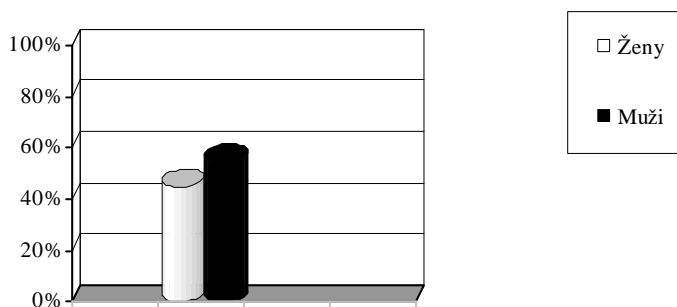
jich plody, ale u 41 % (47) dětí lze předpokládat větší riziko vzniku otrav rostlinnými jedy.

Na otázky týkající se oblasti úrazů způsobených zvířetem uvedlo 70 % (80), že není správné sahat na volně žijící zvířata. Co se týká kontaktu s domácími zvířaty 65 % (75) dětí ví, že není správné hrát si s cizím domácím zvířetem, a u 35 % (40) dětí lze předpokládat větší riziko vzniku úrazu způsobeného domácím zvířetem.

Na otázky týkající se oblasti rizikového chování rodičů odpovědělo 76 % (87) dětí, že v domácnosti nejsou vždy pod dohledem dospělé osoby, proto u nich lze předpokládat větší riziko vzniku úrazu v domácnosti.

Z celkových výsledků bylo 57,7 % všech odpovědí správných a 42,3 % odpovědí nesprávných. Z čehož z oblasti znalostí činilo 61 % správných odpovědí a 39 % nesprávných. Z oblasti rizikového chování bylo 53,5 % odpovědí správných a 46,5 % odpově-

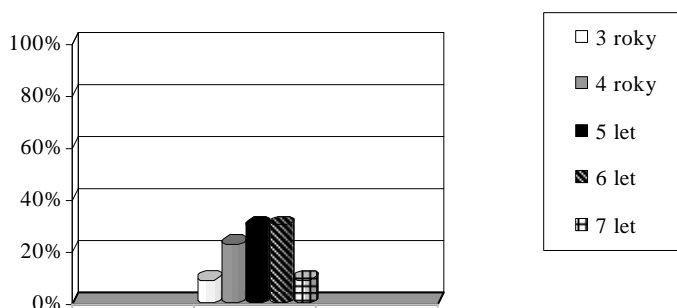
Graf č. 1 Pohlaví respondentů

* Zdroj: Vlastní výzkum

Tohoto výzkumu se zúčastnilo celkem 115 respondentů, z kterých bylo 52 pohlaví ženského a 64 mužského.

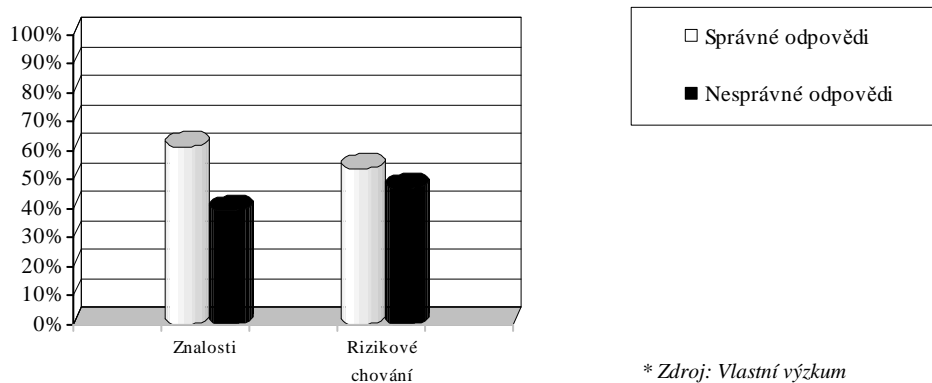
Graf č. 2 Věk respondentů

* Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu respondentů, kteří se účastnili tohoto výzkumu, bylo 10 respondentů tříletých, 26 čtyřletých, 34 pětiletých, 35 šestiletých a 10 sedmiletých.

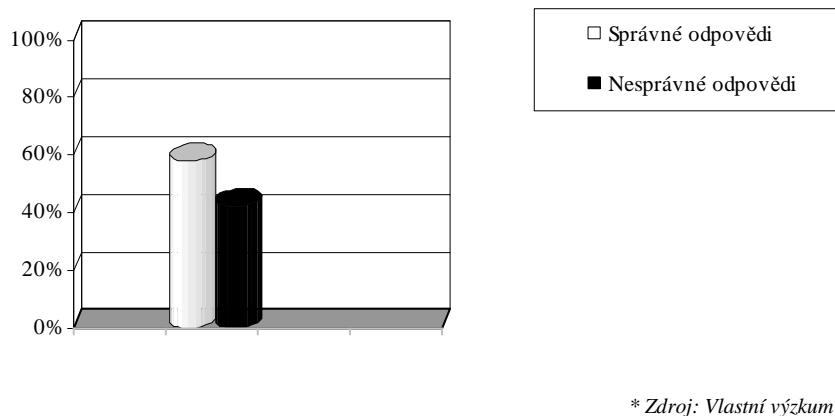
Graf č. 3 Celkové výsledky kategorie znalosti a rizikové chování

Z celkového počtu odpovědí uvedli respondenti v oblasti znalostí v 61 % správné odpovědi a 39 % odpovědí bylo nesprávných.

V oblasti rizikového chování bylo uvedeno 53,5 % odpovědí správných a 46,5 % odpovědí nesprávných.

Graf č. 4 Celkové výsledky všech odpovědí

Z celkového počtu všech odpovědí, tedy odpovědí obou oblastí, bylo 57,7 % odpovědí správných a 42,3 % odpovědí nesprávných.

Tabulka č. 1 Přehled celkových výsledků

1. šetření		
Otázky: Je správná/é...	Odpovědi	
	<i>Správné</i>	<i>Nesprávné</i>
Hraní na silnici	78 % (90)	22 % (25)
Lezení po stromech	40 % (46)	60 % (69)
Koupání ve vodní nádrži bez dospělého	36 % (41)	64 % (74)
Hra se zápalkami	77 % (88)	23 % (27)
Cestování v autosedačce	90 % (104)	10 % (11)
Pojídání neznámých rostlin	59 % (68)	41 % (47)
Hra s el. zásuvkou	63 % (73)	37 % (42)
Hra s horkými předměty	57 % (65)	43 % (50)
Používání cyklistické přilby	82 % (94)	18 % (21)
Koupání ve vaně bez dospělého	12 % (14)	88 % (101)
Hra s volně žijícím zvířetem	70 % (80)	30 % (35)
Hra s domácím zvířetem	35 % (40)	65 % (75)
Celková výsledky	61% (838)	39% (542)
Otázky: Na rizikové chování	Odpovědi	
	<i>Správné</i>	<i>Nesprávné</i>
Leze po stromech	30 % (35)	70 % (80)
Koupe se ve vodní nádrži bez dospělého	37 % (43)	63 % (72)
Se zápalkami si hraje	76 % (87)	24 % (28)
Cestuje v autosedačce	97 % (112)	3 % (3)
Hraní s el. zásuvkou	61 % (70)	39 % (45)
Používá cyklistickou přilbu	89 % (92)	11 % (11)
Koupe se ve vaně bez dospělého	15 % (15)	85 % (87)
Jezdí bez dospělého na kole	50 % (52)	50 % (51)
Bývá doma bez dospělého	24 % (28)	76 % (87)
Celkové výsledky	53,5 % (534)	46,5 % (464)

* Zdroj: Vlastní výzkum

DISKUSE

V rámci tohoto výzkumu bylo zjištěno, že znalosti předškolních dětí o problematice dětských úrazů jsou nedostatečné, což dokazuje, že téměř polovina všech odpovědí na položené otázky byla nesprávná (tabulka č. 1).

Varovným signálem je, že polovina předškolních dětí, které vlastní jízdní kolo, jezdí po

silničních komunikacích bez dozoru dospělé osoby. Vážný úraz se nemusí dítěti stát pouze na silnici 1. třídy, jak si asi většina rodičů myslí, ale naopak, výzkumy ukazují, že většina vážných nehod se stane na klidné vedlejší silnici, dokonce většina všech smrtelných úrazů u cyklistů se stane v obytných oblastech (2).

Monitoringem byla zjištěna absence cyk-

listických přileb u dětí vlastních jízdní kolo v 11 %, což vzhledem k velkému riziku úrazů hlavy při cyklistice je velmi znepokojivý údaj. Horecká ve svém článku uvádí, že zranění hlavy tvoří totiž téměř 65 % všech úrazů na kole. Cyklistická přilba přitom může velmi snížit riziko úrazu hlavy a mozku, a to až o 85–90 % (2).

Na druhé straně výsledky výzkumu ukazují vysokou četnost používání zádržných systémů při jízdě vozidlem. Pouze minimální počet dětí při přepravě automobilem není upoután v autosedačce.

V oblasti znalosti předškolních dětí o rizicích dopravních úrazů bylo zjištěno, že téměř čtvrtina dotázaných považuje za běžnou věc hraní si na pozemních komunikacích a skoro dvě desítky dětí nepovažují za správné používání cyklistické přilby. Vystává tedy otázka, proč je tomu tak? Odpověď nalezneme v tom, že většina rodičů těchto dětí své potomky dostatečně neupozornila na riziko vzniku úrazů a možné dopady.

Nedodržování základních pravidel bezpečnosti v dopravě je v České republice velkým problémem. Z důvodu neznalosti rodičů či podceňováním rizikových situací jsou děti často zbytečně vystavovány riziku úrazů. Státní zdravotní ústav uvádí, že děti ročně utrpí okolo 4 000 dopravních úrazů. Přibližně 40 dětí na následky dopravní nehody umírá (3). Tyto úrazy jsou nejčastější příčinou dětských úmrtí a rovněž nejčastěji způsobují dlouhodobé či trvalé následky (7).

Další rizikovou oblastí je koupání, více než polovina dětí uvedla, že se již koupaly v přírodní či umělé vodní nádrži bez dohledu dospělé osoby. Čímž byly vystaveny velkému nebezpečí tonutí, ale i ostatním úrazům souvisejícím s koupáním. Této problematice se věnuje i Machart, který ve svém článku uvádí, že právě děti bez kontroly dospělého jsou nejvíce ohroženy úrazy souvisejícími s vodou (5).

Rozhodně alarmujícím údajem je i to, že 60 % předškolních dětí nevidí nic špatného na šplhu po stromech a dokonce 70 % dotázaných uvedlo, že po stromech běžně šplhá. To znamená, že je dosud nikdo důrazně neupozornil na nebezpečí, jemuž se při této činnosti vystavují, neboť pád ze stromu může velmi snadno skončit fatálními následky. Ani rodič, který je

této činnosti přítomen, dost často není schopen možnému úrazu zabránit. Proto by dítě mělo mít rezolutní zákaz lezení po stromech.

Na otázky týkající se hraní se zvířaty odpověděly téměř tři čtvrtiny dotázaných, že není správné hrát si s volně žijícími zvířaty, ale jen více než čtvrtina dětí uvedla, že není vhodné hrát si s domácími zvířaty. Tato problematika je velmi komplikovaná, ale je nesporné, že předškolní děti nejsou tak psychicky zralé, aby mohly relevantně posoudit nebezpečnost svého počínání. Dítě by si nemělo hrát ani s žádným domácím zvířetem bez dohledu dospělé osoby. Neboť dítě dost často nevidí velký rozdíl mezi živým zvířetem a hračkami a podle toho se k nim také chová. Chování zvířete se nedá zcela předpokládat, a tak je třeba být vždy obezřetný a bedlivě hry dětí se zvířaty sledovat. Hry s volně žijícími zvířaty by měly být dětem zapovězeny zcela. Důvodem je zde jak akutní úraz způsobený zvířetem, tak i riziko přenosu onemocnění.

Venku číhá na dítě mnoho nástrah ve formě rostlinných jedů, ať už se jedná o samotné rostliny, jejich plody či houby. Rakovcová uvádí, že nejčastěji děti jedí bobule různých keřů nebo menších rostlin. Jako zvlášť nebezpečné uvádí bobule rulíku zlomocného nebo lýkovce jedovatého, u kterých postačí k vyvolání otravy několik málo plodů, v některých případech stačí dokonce požití jen jedné bobule (6). Přesto více než polovina dětí nevidí nic špatného na ochutnávání různých neznámých plodů či rostlin. To znamená, že jsou tyto děti vystaveny velkému riziku vzniku otrav v souvislosti s jedovatými rostlinami, ač následky těchto otrav mohou být velmi závažné.

Předškolní dítě je často vystaveno riziku vzniku úrazu i v domácnosti. Právě v domácnosti je většinou velké množství nebezpečných předmětů, jako jsou chemikálie, ostré předměty, léky či jedovaté rostliny. Výzkumem bylo zjištěno, že i přes tato možná rizika tři čtvrtiny předškolních dětí zůstávají někdy doma bez dohledu dospělé osoby.

Velké množství předškolních dětí přiznalo experimenty s elektrickými zásuvkami. Těmto rizikovým situacím by šlo velmi snadno zabránit, jak uvádí Velemínský, především ochrannými kryty zásuvek (8). Tím je dítěti naprosto zabráněno v přímém kontaktu s elektrickou

zásuvkou, která již byla, jak vyplynulo z výzkumu, středem zájmu hry více než jedné třetiny dotázaných dětí.

Popáleny patří mezi velmi bolestivá poranění, jehož následky může mít dítě po celý svůj další život. Přesto jedna čtvrtina dětí uvedla, že si běžně hrají se zápalkami a téměř čtvrtina dětí nepovažuje tuto činnost za nepravou, což je u předškolního dítěte velmi riziková činnost. Tento výzkum dále zjistil, že téměř polovina dětí je výrazně ohrožena vznikem opařenin a popálenin.

Rizikové chování rodičů se často promítalo do odpovědí jejich dětí. Jde například o to, že valná většina dotázaných dětí považuje za běžné koupat se ve vaně bez dohledu dospělého. Z celkového počtu všech dotázaných považuje za správné nepřítomnost dospělého u koupele ve vaně rovněž valná většina respondentů. Jak je uvedeno v článku ministerstva zdravotnictví, nejlepší prevencí úrazů souvisejících s vodou je zjistit vhodné podmínky a nepřetržitý dohled nad dětmi (4). Dítě je v koupelně vystaveno riziku velkého množství rozmanitých úrazů, od tonutí až po pády.

Znalost dětí a jejich rodičů je v této oblasti naprosto stěžejní. Pokud budou mít tyto dva subjekty dostatek informací, tak může dojít k výraznému poklesu dětských úrazů.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo především zmapovat stav informovanosti o dětských úrazech u předškolních dětí. Pomocí tohoto výzkumu bylo zjištěno, že znalosti předškolních dětí o problematice úrazů jsou nedostatečné, což dokazuje, že při standardizovaném rozhovoru bylo 41 % odpovědí nesprávných. Proto by bylo vhodné se na tuto skupinu více zaměřit.

K dalšímu zvýšení znalostí předškolních dětí by mohly vést jednak dlouhodobé preventivní programy působící na děti v mateřských školách a jednak zvýšení informovanosti rodiny, čímž by docházelo k oboustrannému působení na dítě. Rovněž by bylo třeba vytvořit ilustrované publikace upravené pro tento věk,

pexesa, omalovánky a hry s tematikou úrazů. Vhodné jsou i výukové filmy prezentované dětem tak, aby jejich obsah snadno pochopily.

Po aplikaci preventivního programu je vhodné zhodnotit stav informací, jež děti během preventivního programu získaly. Výzkum z roku 2007 zaměřený na znalosti předškolních dětí v oblasti úrazů prokázal, že znalosti dětí po jednom týdnu od aplikace preventivního programu se výrazně zvýšily, a to až na více než 80 % ve srovnání s obdobím před preventivním programem. Pokud nedochází k soustavnému opakování problematiky, dochází opět k postupnému snižování těchto znalostí.

Každý rodič zodpovídá za zdraví svého dítěte, proto ten, který nemá dostatečné informace, by je měl aktivně vyhledávat, tak aby své dítě zbytečně nevystavoval rizikovým situacím nebo aby sám svým nevhodným chováním úraz dítěte nezapříčinil. Pokud má rodič dostatek informací, může svému dítěti vytvořit relativně bezpečné prostředí, čímž výrazně snižuje riziko vzniku úrazu.

LITERATURA

1. Děťství bez úrazů o.p.s. Děťství bez úrazů. [online], [12-07-2006]. Dostupné z: <http://www.detstvibezurazu.cz/>.
2. Horecká, L.: Pozor na úrazy při sportu. [online], [02-10-2006]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek3320.htm>.
3. Kodl, M.: Prevence úrazů v dětském věku. [online], [11-09-2006]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/czpp/prevence/urazy/dopr.html>.
4. Krajská hygienická stanice Karlovy Vary. Hrozící nebezpečí ve vodě. [online], [15-06-2006].
5. Dostupné z: <http://www.khskv.cz/mereni/nebezpeci.htm>.
6. Machart, S.: Tonutí. [online], [15-06-2006]. Dostupné z: <http://www.ordinace.cz/clanek/tonuti/>.
7. Rakovcová, H.: Dětské otravy. [online], [05-07-2006]. Dostupné z: https://www.zdravcentra.cz/cps/rde/xchg/zc/xsl/5225_1200.html.
8. ÚZIS. Úrazy v roce 2004 z hlediska věku postižených. [online], [01-12-2006].
9. Dostupné z: http://www.uzis.cz/download.php?ctg=20&mnu_id=6200.
10. Velemínský, M.: 3x 333 otázek pro pediatra. 1. vyd. Praha: Triton, 2002. 249 s. ISBN 80-7254-290-7.

Novotná Jana
Jananovotna8@seznam.cz